

ოქონის ხატი მოსკოვის თოფხანიდან

ნინო დიდუბაშვილი

*სამაგისტრო ნაშრომი წარდგენილია ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მეცნიერებისა
და ხელოვნების ფაკულტეტზე შუა საუკუნეების კვლევების მაგისტრის აკადემიური
ხარისხის მინიჭების მოთხოვნების შესაბამისად*

პროგრამა: შუა საუკუნეების კვლევები

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: პაატა ბუხრაშვილი, სრული პროფესორი

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

თბილისი, 2015

”როგორც წარდგენილი სადისერტაციო ნაშრომის ავტორი, ვაცხადებ, რომ ნაშრომი წარმოადგენს ჩემს ორიგინალურ ნამუშევარს და არ შეიცავს სხვა ავტორების მიერ აქამდე გამოქვეყნებულ, გამოსაქვეყნებლად მიღებულ ან დასაცავად წარდგენილ მასალებს, რომლებიც ნაშრომში არ არის მოხსენიებული ან ციტირებული სათანადო წესების შესაბამისად.

ნინო დიდუბაშვილი

06.07.2015

აბსტრაქტი

წარმოდგენილი სამაგისტრო ნაშრომის მიზანი გახლავთ, აქამდე სამეცნიერო საზოგადოებისათვის უცნობ საისტორიო წყაროს მიმოქცევაში შემოტანა. საქმე ეხება რუსეთში, კერძოდ კი კრემლის თოფხანაში (Оружейная палата), დაცულ აქამდე შეუსწავლელ, მეფე არჩილ II -ის (1647-1713) შეკვეთით დამზადებულ ხატს.

როგორც ეს ხატზე განთავსებული დამატარილებელი წარწერიდან დგინდება, აღნიშნული „გულსაკიდი“¹ხატი, „ყოვლისმპყრობელი ოქონის ხატის“ სახელზეა შესრულებული; ჩემთვის, როგორც ისტორიკოსისათვის მნიშვნელოვან ინფორმაციას შეიცავს აღნიშნული წარწერა და თარიღი. მისი აღწერა და ანალიზი დამატებით ცნობებს მოგვცემს გვიანი შუა საუკუნეების საქართველოს ისტორიის საკითხებით დაინტერესებულ მკვლევარებს და დღის სინათლეზე გამოიტანსამ პერიოდში მოღვაწე ქართველი მეფის მემკვიდრეობის, ამ დრომდე შეუსწავლელ, ერთ უცნობ მონაკვეთს.

როგორც ცნობილია, მეცნიერთა შორის ოქონის ხატის შესახებ აქტიური პოლემიკა ჯერ კიდევ XIX საუკუნის II ნახევრიდან დაიწო და დღემდე მის ირგვლივ ბევრი კითხვა არსებობს. ამიტომ, აღნიშნული საკითხის კვლევისას თითოეულ ახალ წყაროს დიდი მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს. ასევე, იგი მნიშვნელოვან ცნობებს შეიცავს, XVII საუკუნის რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის კუთხით.

დასაბუთებული ვარაუდების საშუალებით შესაძლებელია, რომ აღნიშნულმა ხატის შესწავლამ რამდენიმე კითხვას გასცეს პასუხი:

ა) რატომ უნდა წაეღო არჩილ II-ს თან ოქონის საწინამძღვრო ხატ-ჯვარცმა რუსეთში;

ბ) რა კავშირი შეიძლება ჰქონდეს არჩილს II-ის შეკვეთით დამზადებულ და მოსკოვის კრემლის თოფხანაში დაცულ „ყოვლის მპყრობელ ოქონის ხატს“ ე. თაყაიშვილის მიერ აღწერილ მთავარ სიწმინდესთან, მეფეთა წინ საძლოლ - ოქონის ხატ-ჯვარცმასთან;

¹ამ სახელით მოიხსენიებს ამ ნივთს პირად წერილებში მუზეუმის კურატორი ქ-ნი სვეტლანა ზუზუვა.

გ) წარწერაში მითითებული თარიღის მიხედვით შესაძლებელია იმის ვარაუდი, თუ რატომ არ გააკეთა მეფემ მთავარ სიწმინდეზე წარწერა, მაშინ როდესაც ხატის კედლებზე, „შუბლსა“ და „ზურგზე“ არსებული საქართველოს სამი მეფის (ქართლის მეფეები - შაჰ-ნავაზისა და გიორგი XI-ის, იმერეთის მეფის- გიორგი II-ს) და ოდიშის მთავრის - ლევან II დადიანის წარწერებია.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ვინაიდან ხატი (გულსაკიდი) მეფე არჩილ II-ის შეკვეთით არის დამზადებული, გასათვალისწინებელია მისი მრავალმხრივი განათლება, როგორც საერო, ასევე სასულიერო თვალსაზრისით; მის მიერ შექმნილი ე.წ ლიტერატურული სკოლა, „მართლის თქმის“ პრინციპი, რომელიც შემდგომში მნიშვნელოვან გავლენას იქონიებს ქართული მწერლობის განვითარების მიმართულებით.

საკვანძო სიტყვები: ოქონის ხატი, მეფეთა წინ სამლოლი ხატ-ჯვარცმა, მართლის თქმის პრინციპი, მოსკოვის კრემლის თოფხანა.

Abstract

The aim of the present master thesis is to bring into circulation a historical source unknown for scientific society up to now. Namely, the question is related to the icon commissioned by the king Archil II (1647-1713) unexplored until now, protected in the armory of Kremlin.

As it is obvious from the dating inscriptions placed on the icon, the above-mentioned “pendant” icon is made on the name of the “Almighty Okoni icon”; for me, as a historian, the above indicated inscription and date contain significant information. It’s description and analysis will provide the investigators interested in the history of Georgia of late middle centuries with additional data and will lighten up one unknown section of the Georgian king’s heritage of this period, which has been unexplored until now.

As is known, the active debates among scientists about the Okoni icon started already from the second half of the XIX century and there are still many questions around it even nowadays. Therefore, when investigating the above-mentioned issue, every new source should have a great importance. Additionally, it contains significant data about the relationship between Russia and Georgia during the XVII century.

By means of well-founded suppositions, it is probable that the study of the above-mentioned icon will provide answers to the following questions:

- a) Why should Archil II take the Okoni leadership icon-crucifix to Russia with him?
- b) What connection may exist between the “Almighty Okoni icon” commissioned by Archil II and protected in the Kremlin armory and the main relics described by E. Takaishvili-the leader of kings-Okoni icon-crucifix?
- c) Based on the date indicated in the inscription, it is possible to suppose why the king did not made any inscription on the main relics, when on the walls of the icon, on the “forehead” and “back”, there are inscriptions of three kings of Georgia (kings of Georgia: Shah-Navaz and Giorgi XI, king of Imereti-Giorgi II) and the sovereign of Odishi-Levan II.

As we already mentioned above, due to the fact that the icon (the pendant) was commissioned by the king Archil II, his multilateral education should be taken into consideration, in secular, as well as in religious terms; the so-called “literature school” established by him, the principle of “saying the truth”-should also be considered, which had further significant influence on the development direction of the Georgian literature.

Key words: Okoni icon, kings’ leader icon-crucifix, the principle of “saying the truth”, Moscow Kremlin armory.

მადლობა

მინდა მადლობა გადავუხადო ჩემს ხელმძღვანელს, პროფესორს, ბატონ პაატა ბუხრაშვილს, რომელმაც დამხარება გამიწია ნაშრომის შექმნაში და ნდობა გამომიცხადა და ამ დრომდე უცნობი, გამოუქვეყნებელი წყაროს მიმოქცევაში შემოსატანად აქტიურ დახმარებას მიწევდა.